

30 lat edukacji w Polsce - perspektywa ekonomisty

Mikołaj Herbst

„Największym wrogiem wiedzy nie jest ignorancja, lecz iluzja wiedzy.”
- autor nieznany, być może Stephen Hawking

30-lecie zmian (ale niektóre doprowadziły nas do punktu wyjścia)

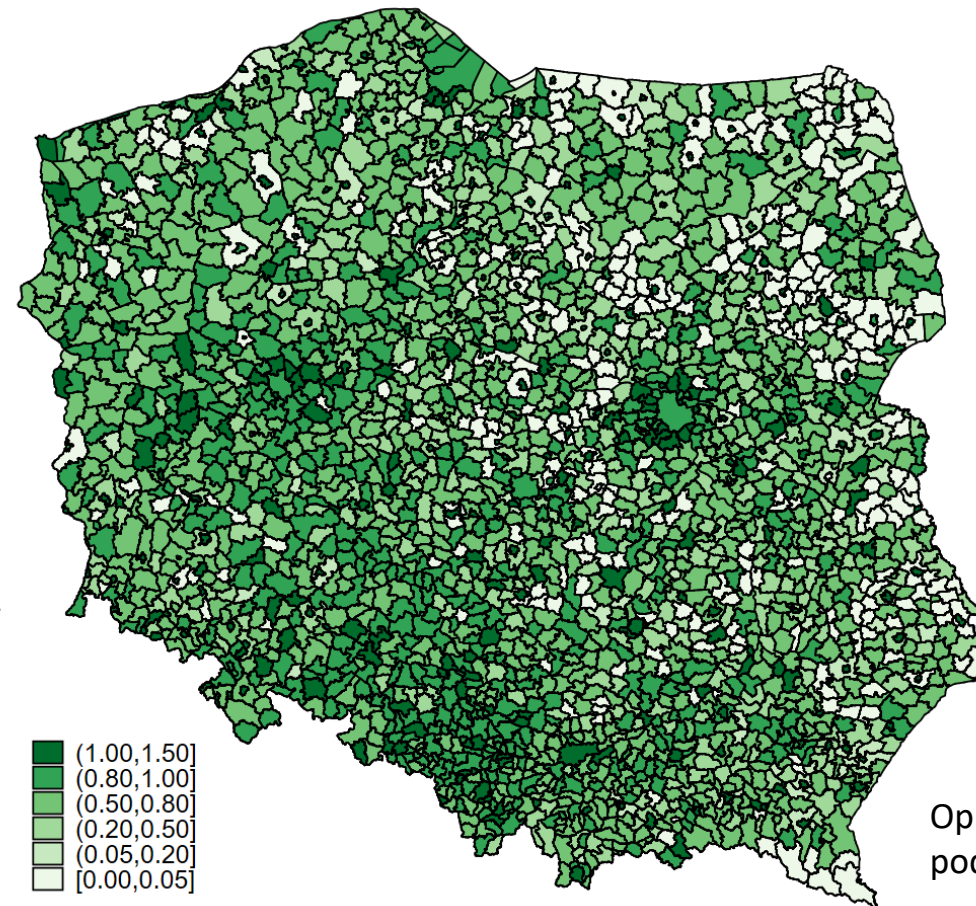
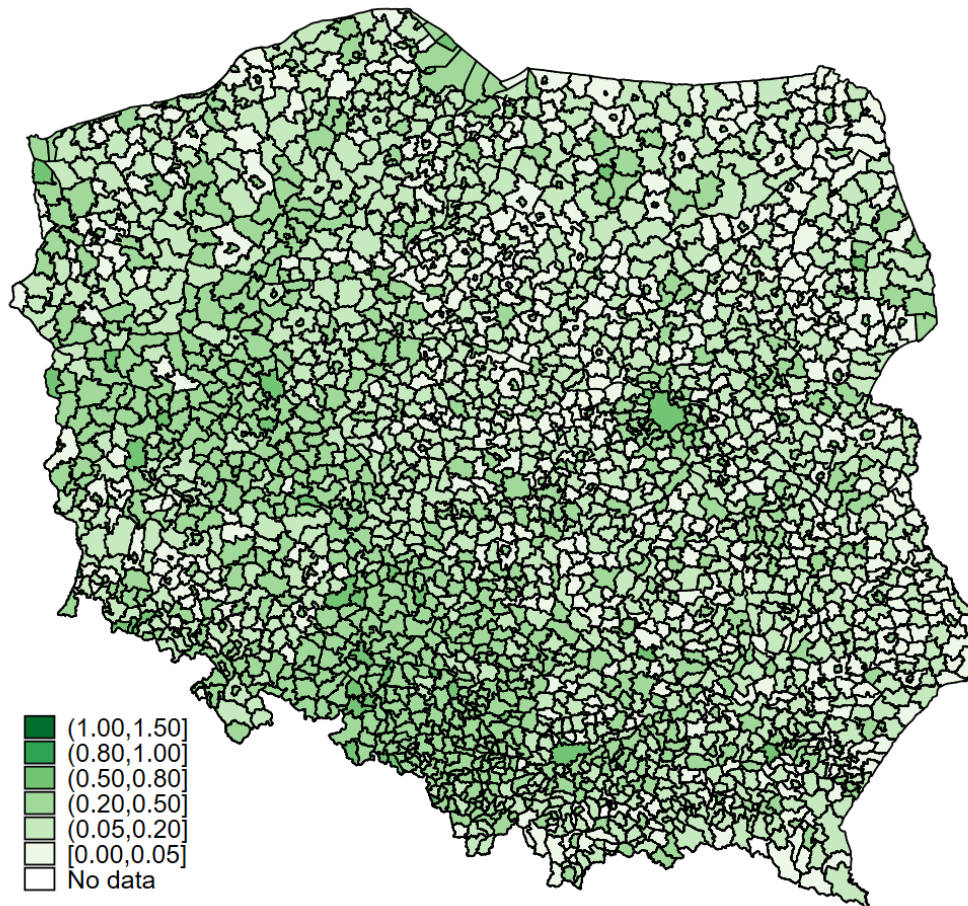
- Dostęp obywateli do edukacji – czy jest dziś lepszy niż dawniej?
- Decentralizacja – polska specjalność
- Reformy strukturalne – największa porażka polityki edukacyjnej
- Egzamininy zewnętrzne – zalety i wady standaryzacji
- Komu zależy na nauczycielach?
- Wielka ucieczka z oświaty publicznej
- Polska na tle OECD. Czy jest się z czego cieszyć?
- Wyzwania

Rzeczpospolita przedszkolna

Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat uczęszczający do przedszkoli

1996

2024

Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Boom w szkolnictwie wyższym – dwa oblicza

	1990	2008	2008 (p)	2008 (n)
Liczba uczelni	112	456	131	325
Liczba studentów (tys.)	404	1,928	1,268	659
Skolaryzacja (%)	9.8	40.6	—	—
% studentów dziennych	77.2	48.1	63.7	18.3
Kadra dydaktyczna (tys.)	61.5	98.6	81.7	16.9

	1990	2008	2008 (p)	2008 (n)
Studenci/ kadra	6.6	18.9	15.1	37.3
Kadra na „pierwszym etacie” (%)	76.8* ('93)	63.0	74.8	5.5
Pedagogika	14.2	11.8	9.9	15.5
Nauki społeczne	4.4	13.5	12.2	16.0
Biznes i administracja	13.2	23.5	16.8	36.5
Kierunki inżynierskie	17.2	6.9	10.3	0.3
Medyczne	10.1	6.1	7.0	4.5

Źródło: Herbst i Rok, 2014

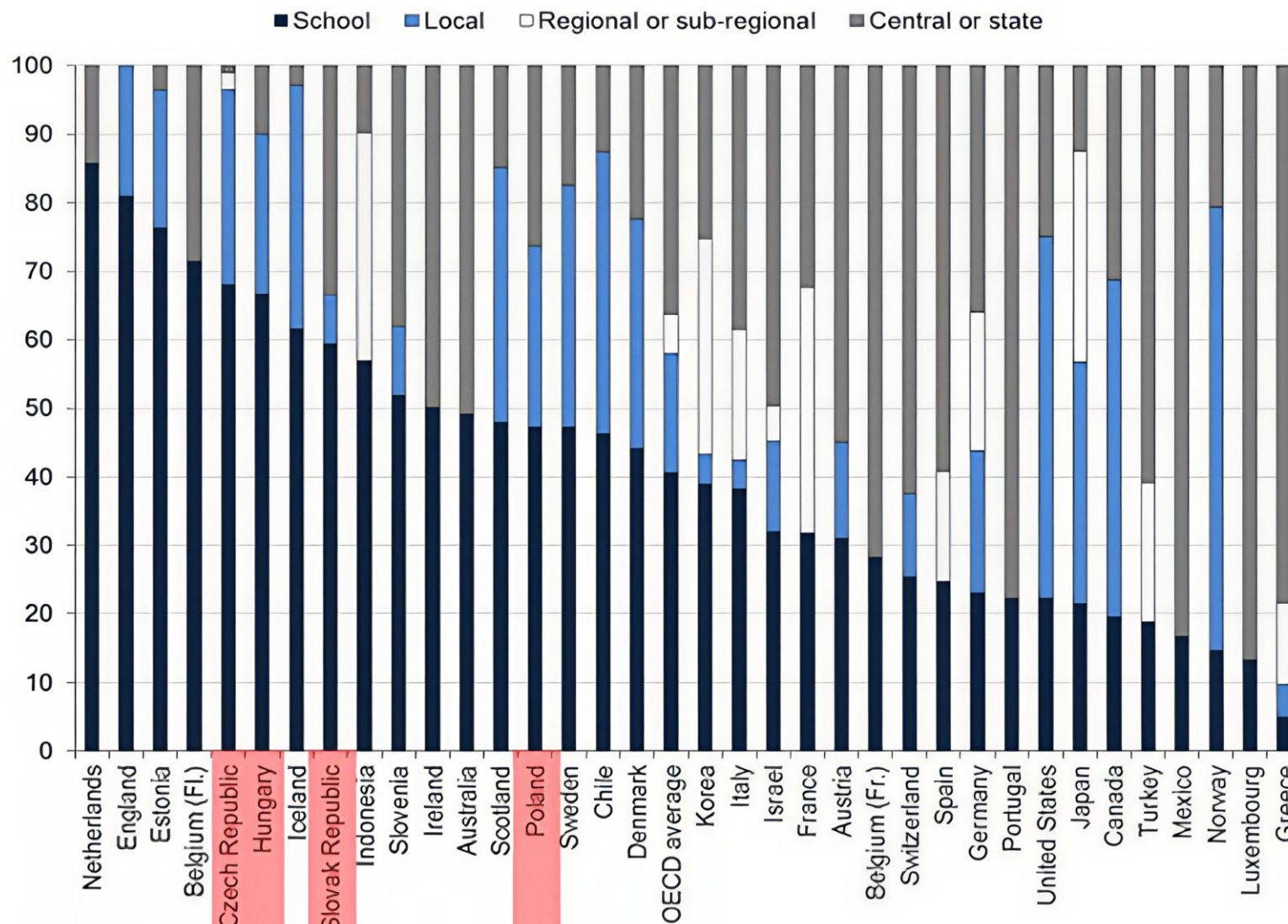
Co stało się ze szkolnictwem podstawowym na wsi między 1998 a 2024 rokiem?

- Liczba szkół podstawowych na wsi spadła o 40,7% (zniknęło ponad 5000 szkół)
- Przeciętna wielkość szkoły podstawowej wzrosła o 5,9% (z 137 do 147 uczniów)
- Przeciętna wielkość oddziału zmniejszyła się o 17,8% (z 18 do 15 uczniów)
- 25% dzieci na wsi mieszka ponad 3 km od swojej szkoły podstawowej.

Źródło: BDL GUS oraz raport „Wskaźniki dostępności terytorialnej mieszkańców Polski do wybranych obiektów użyteczności publicznej „ (GUS, 2018)

Dencentralizacja polskiej oświaty

% decyzji dotyczących szkół podejmowanych na różnych szczeblach administracyjnych

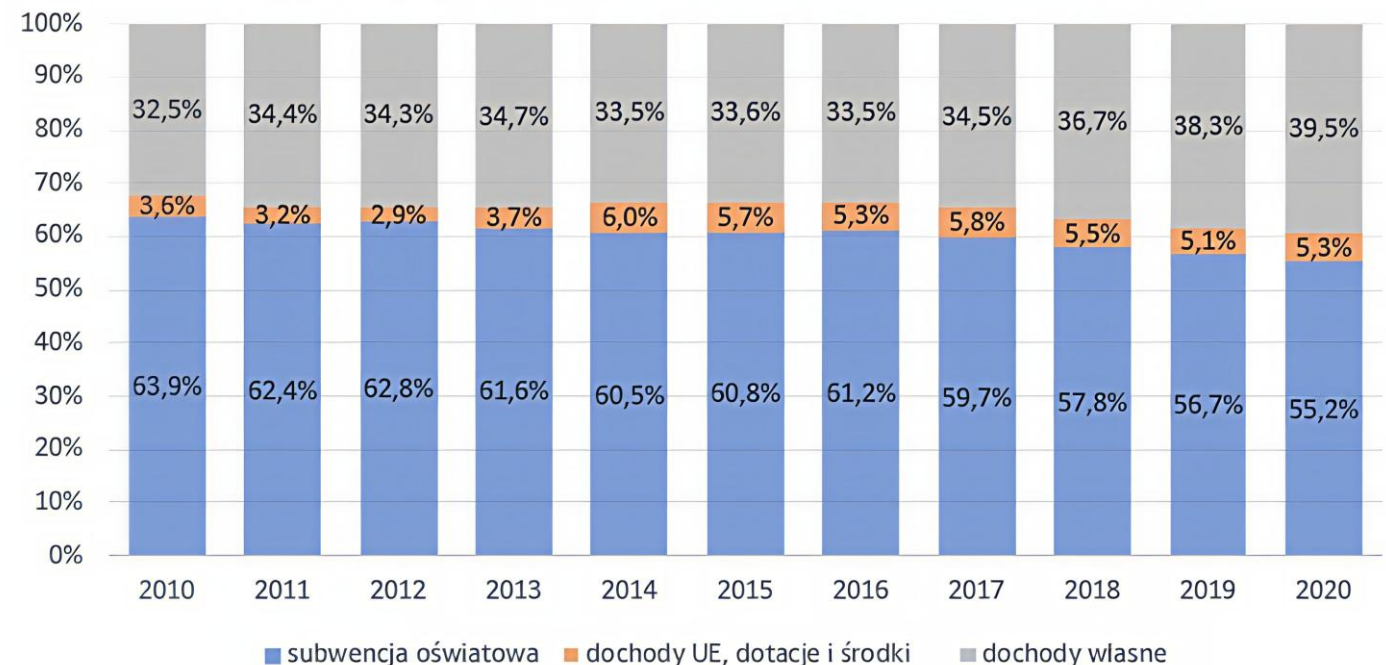

Źródło: Herbst i Wojciuk, 2017 na podstawie OECD Education at a Glance

Decentralizacja oświaty

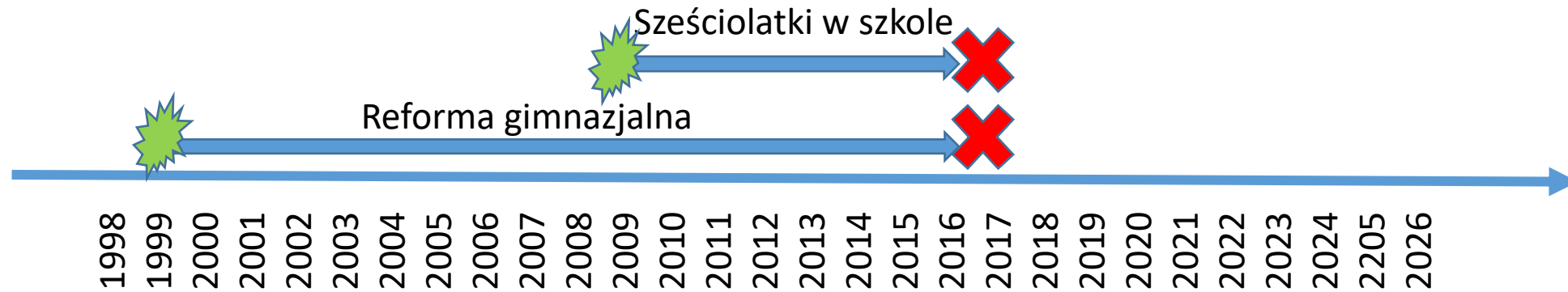
- Oświata jako zadanie własne samorządu terytorialnego
- Rosnące zaangażowanie finansowe JST w utrzymanie sieci szkół publicznych
- Wątpliwości dotyczące systemu finansowania
- Potrzeba standardów finansowania w oświacie

Źródła dochodów budżetowych na finansowanie oświaty w gminach w latach 2010– 2020

Źródło: Siwek, 2021

Dwie największe reformy strukturalne w polskiej oświacie zostały wstrzymane

Egzaminy zewnętrzne – rewolucja na wielu frontach

- 2002 Pierwsza odłona. Sprawdzian po szóstej klasie i egzamin gimnazjalny. Nowa rekrutacja do szkół średnich
- 2004-2012 Reforma egzaminów zawodowych
- 2005 Nowa matura i rekrutacja na studia
- 2010 Obowiązkowa matematyka na maturze
- 2019 Egzamin 8-klasisty
- 2023 Nowa matura po reformie 8+4
- Korzyści i niekorzyści z egzaminów zewnętrznych – czas na refleksję

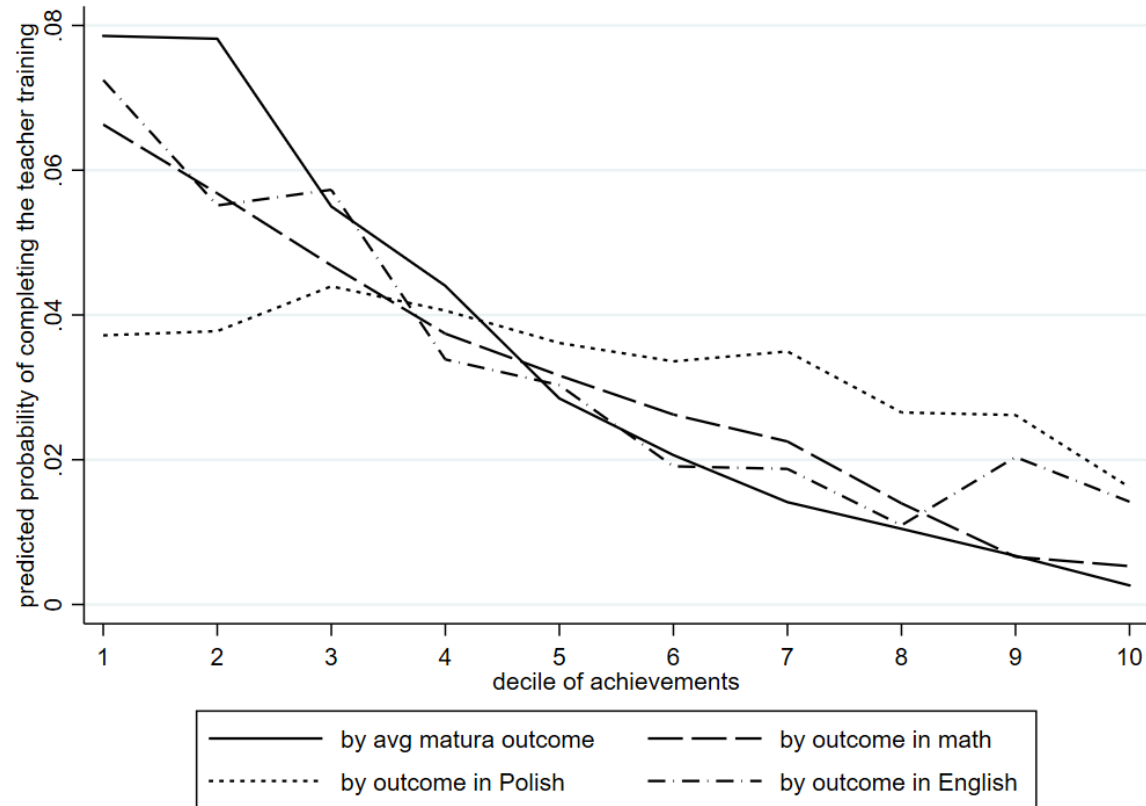
Szkoła to za mało, żeby dobrze zdać egzamin?

Procent uczniów w klasie 8 i klasie maturalnej korzystających z zajęć dodatkowych i korepetycji

	matematyka		język polski		język angielski	
	płatne	bezpłatne	płatne	bezpłatne	płatne	bezpłatne
8 klasa	30,87	41,14	9,72	33,83	34,95	26,94
klasa maturalna	43,02	25,78	10,3	13,72	24,59	8,54

Źródło: Herbst, 2025

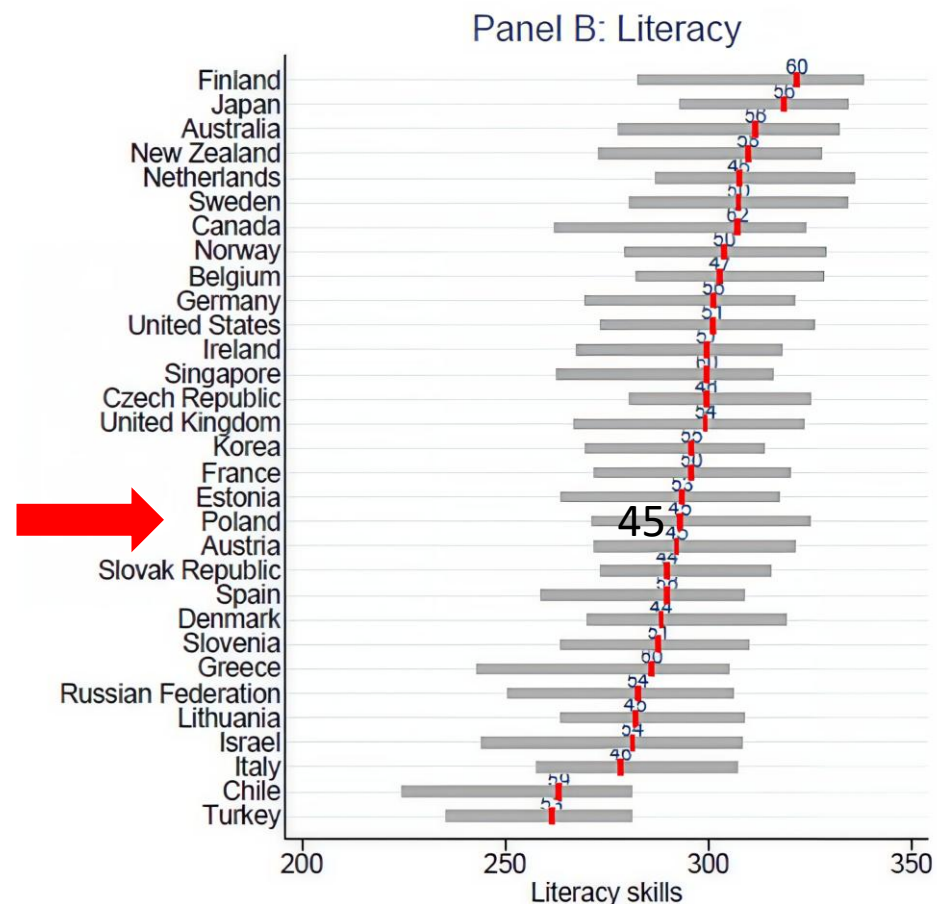
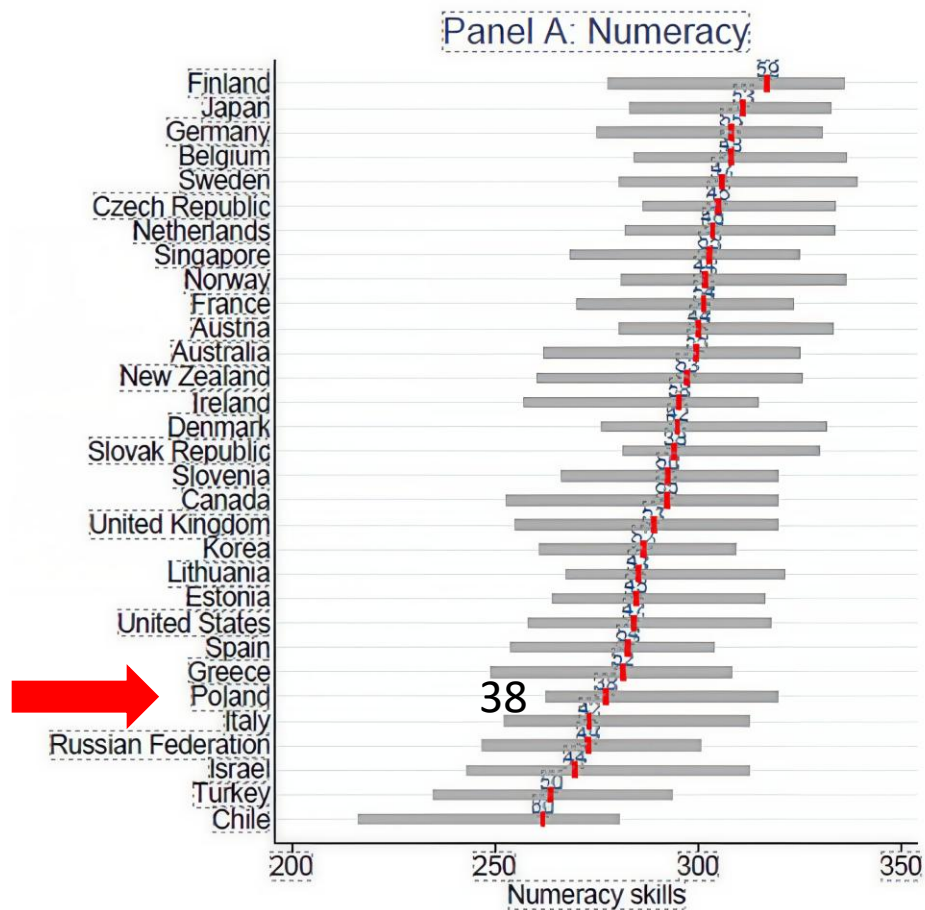
Selekcja do zawodu nauczycielskiego

Przewidywane prawdopodobieństwo wybrania kierunku pedagogicznego na UW przez studentów w zależności od ich osiągnięć maturalnych

Źródło: Herbst i Zając, 2023

Nauczyciele na tle osób z wyższym wykształceniem (PIAAC)

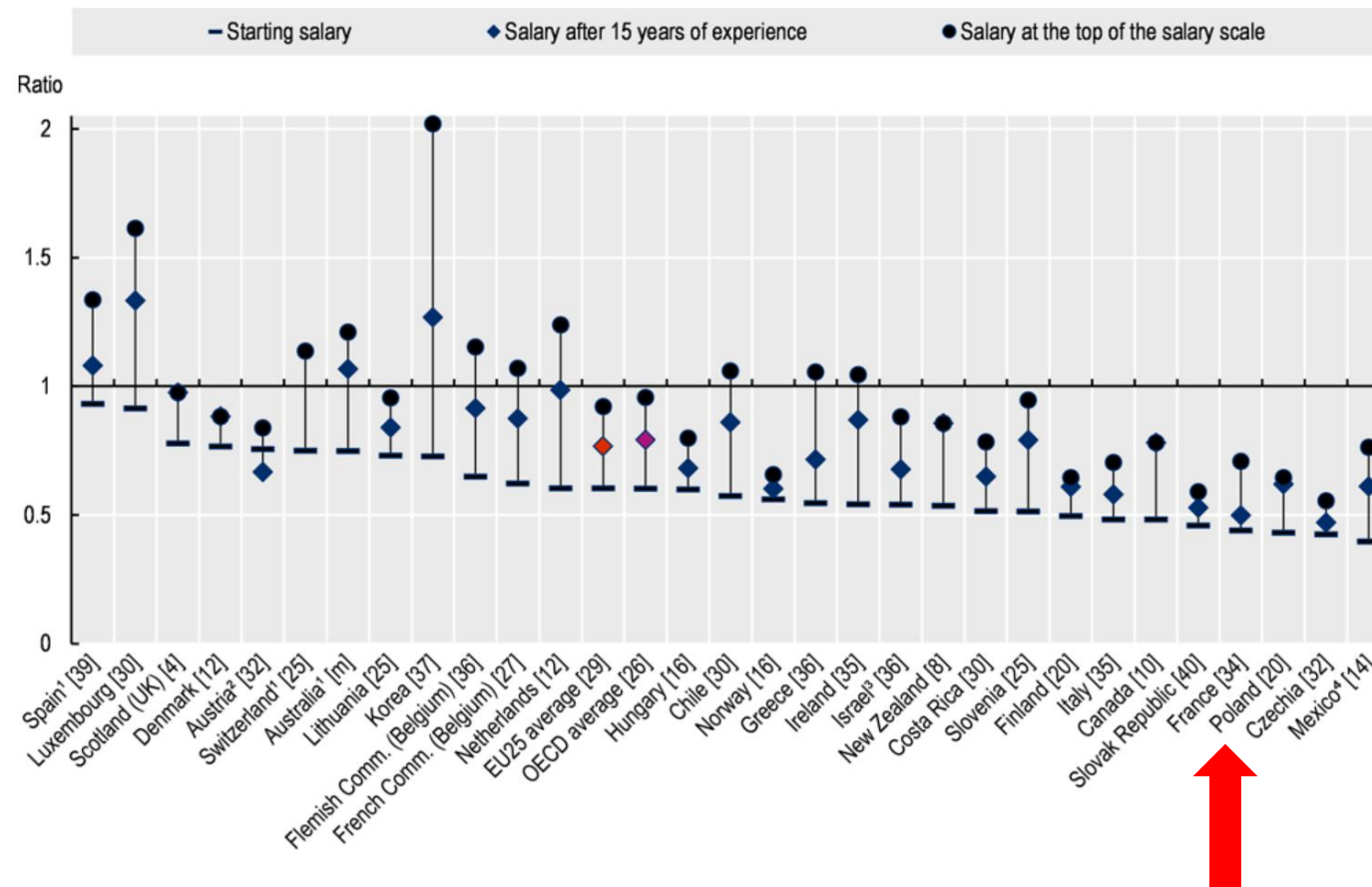

Źródło: Hanushek et al., 2019

Nie zachęcamy nauczycieli wynagrodzeniami

🔗 **Figure D3.6. Primary teachers' statutory salaries at different stages of their career relative to earnings of similarly educated workers (2024)**

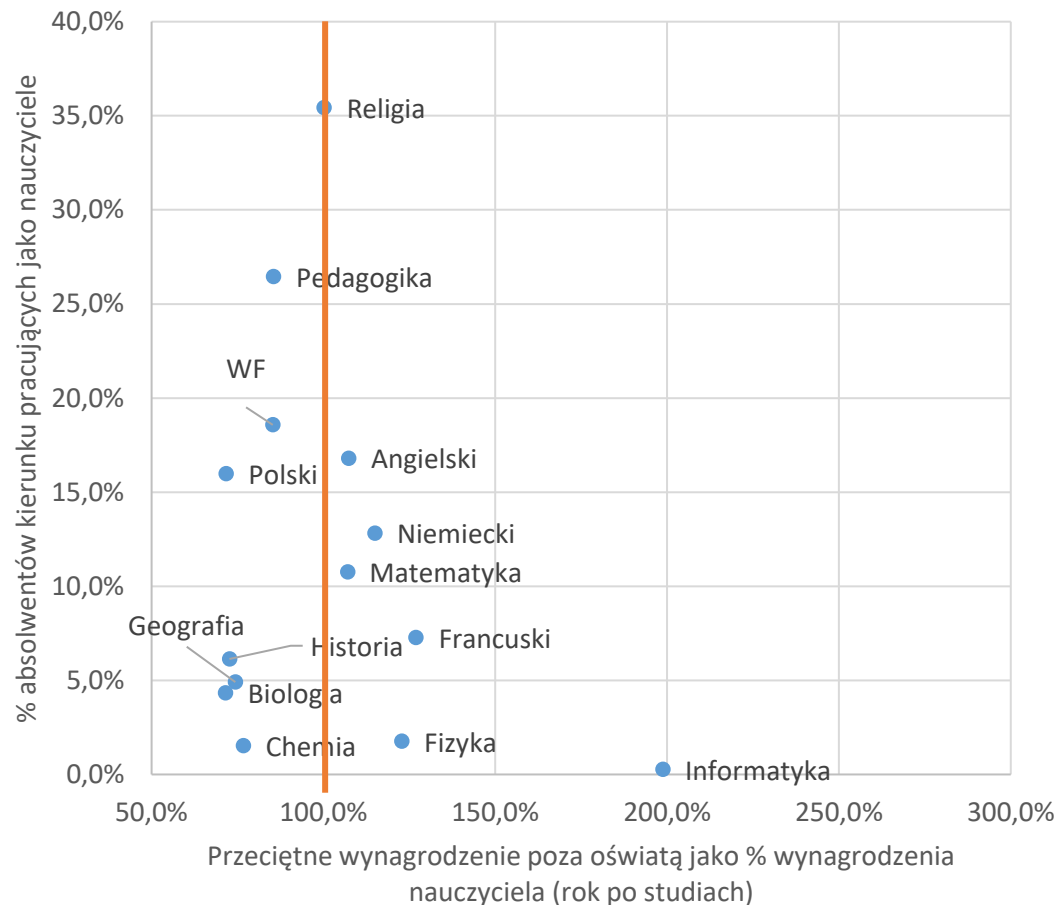
Ratio of salaries of teachers with the most prevalent qualification at the time of entry in public institutions relative to the earnings of full-time, full-year workers aged 25-64 with similar educational attainment

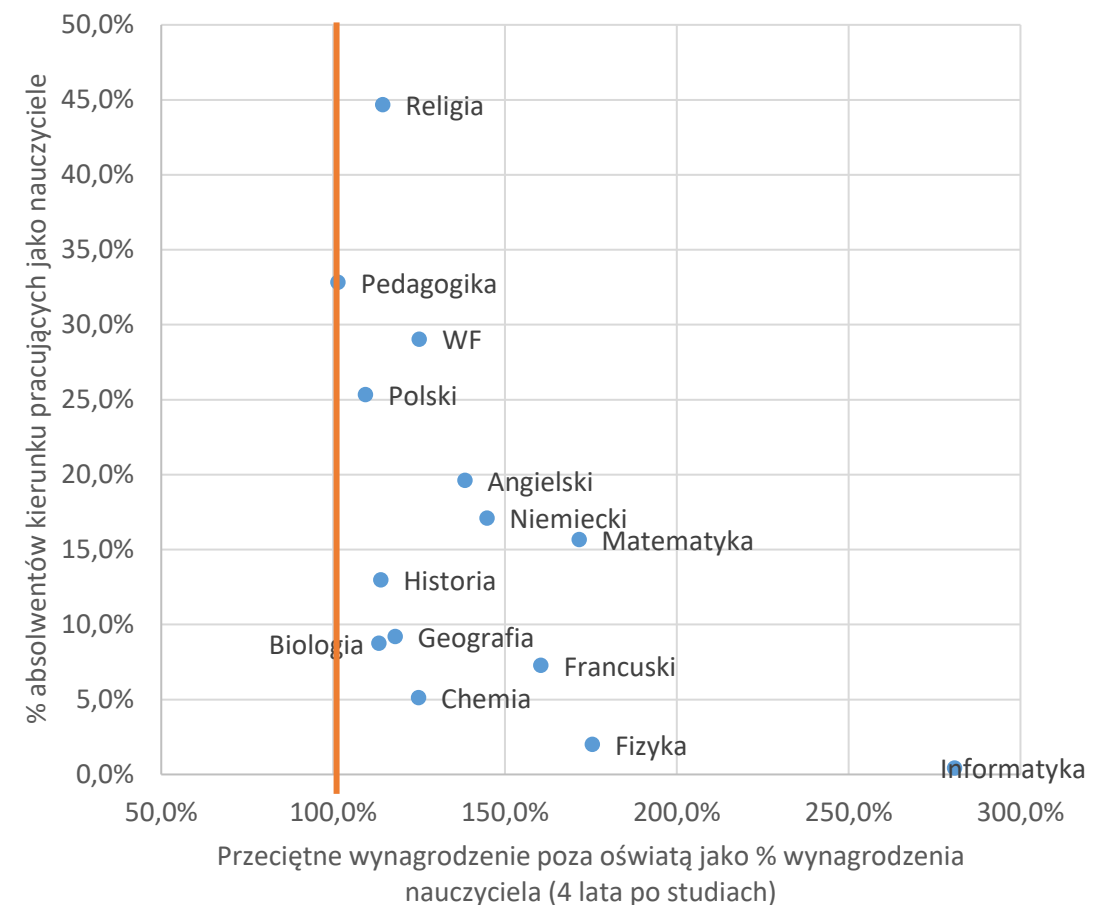
Źródło: Education at a Glance 2025, OECD

Atrakcyjność nauczycielskiego wynagrodzenia z perspektywy przedstawicieli różnych przedmiotów szkolnych (ELA)

W pierwszym roku po studiach

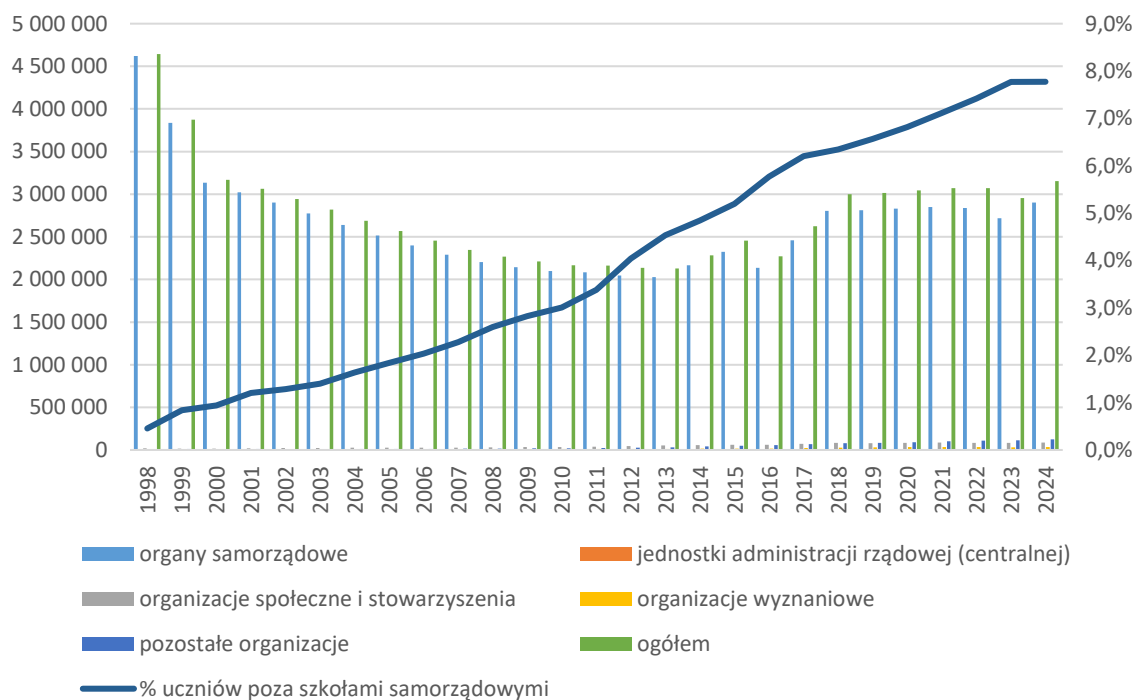

4 lata po studiach

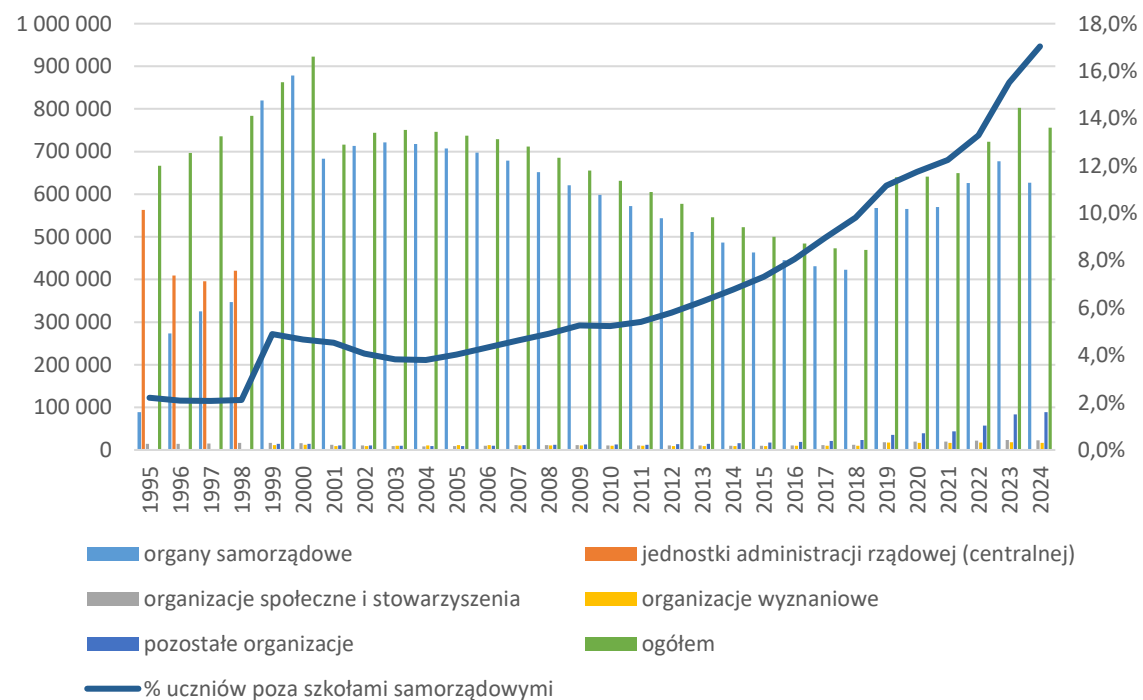

Wielka ucieczka ze szkoły publicznej

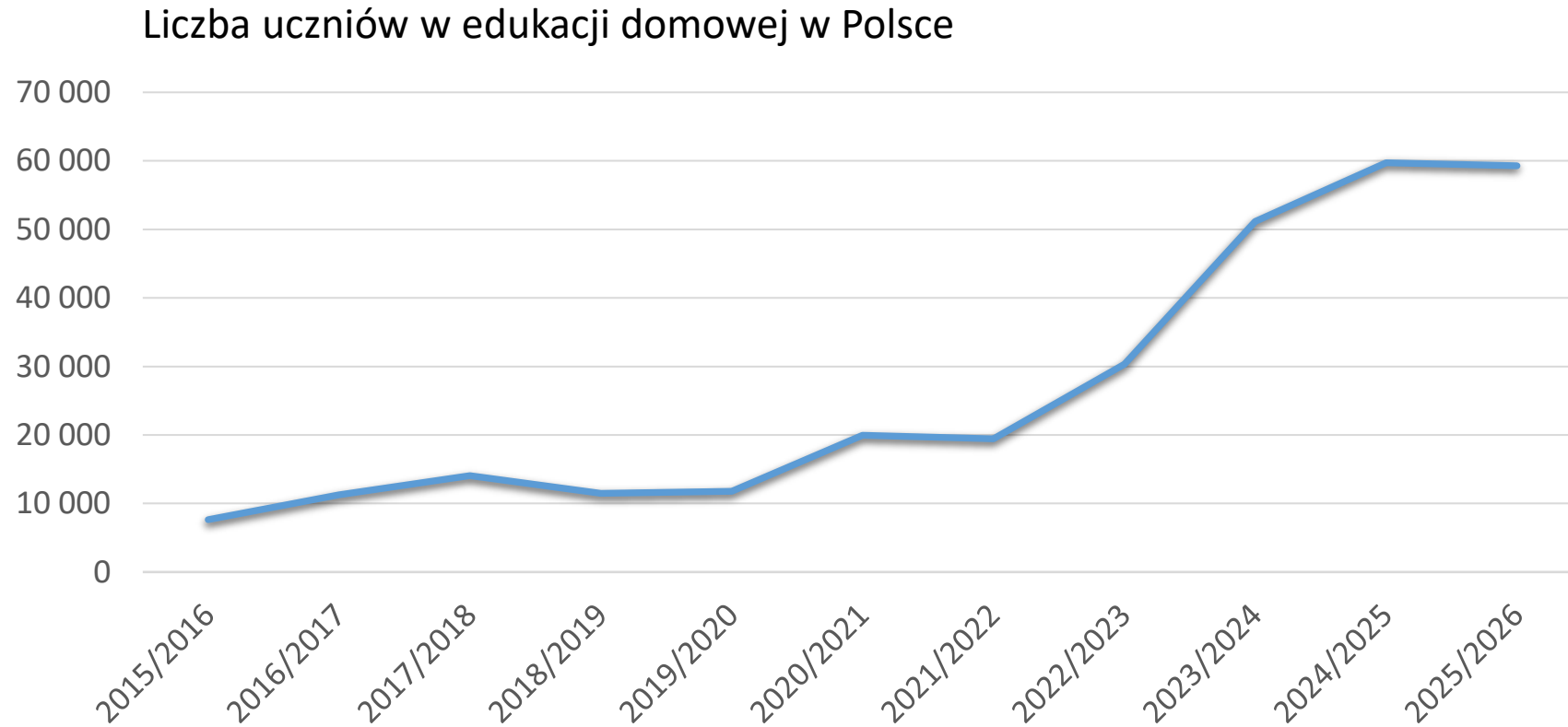
Procent uczniów szkół podstawowych w szkołach prywatnych i stowarzyszeniowych

Procent uczniów LO w szkołach prywatnych i stowarzyszeniowych

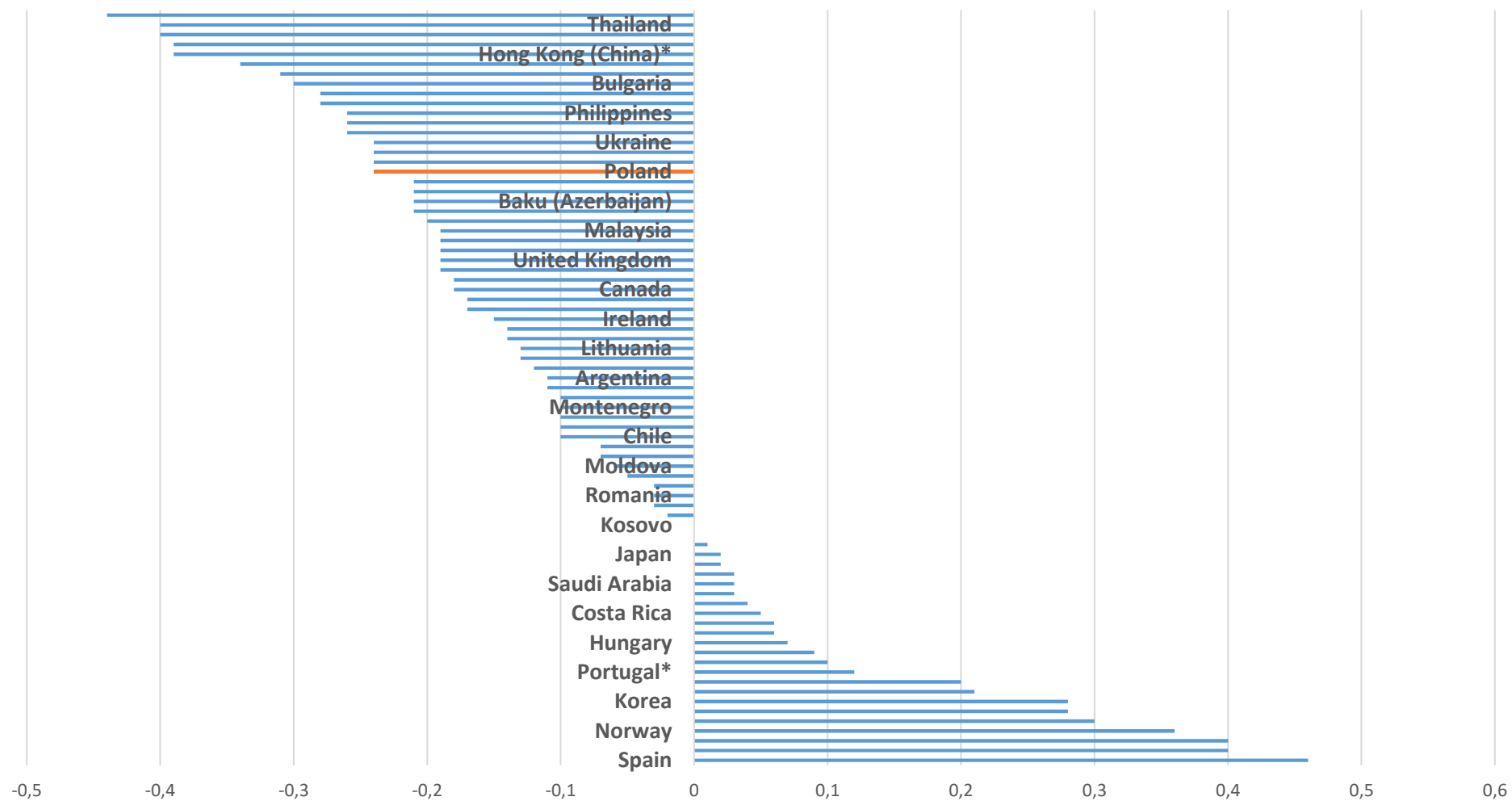
Nowe wyzwanie: edukacja domowa

Źródło: dane.gov.pl

Dlaczego uczniowie odpływają ze szkół publicznych?

Wskaźnik poczucia związku ze szkołą (sense of belonging)

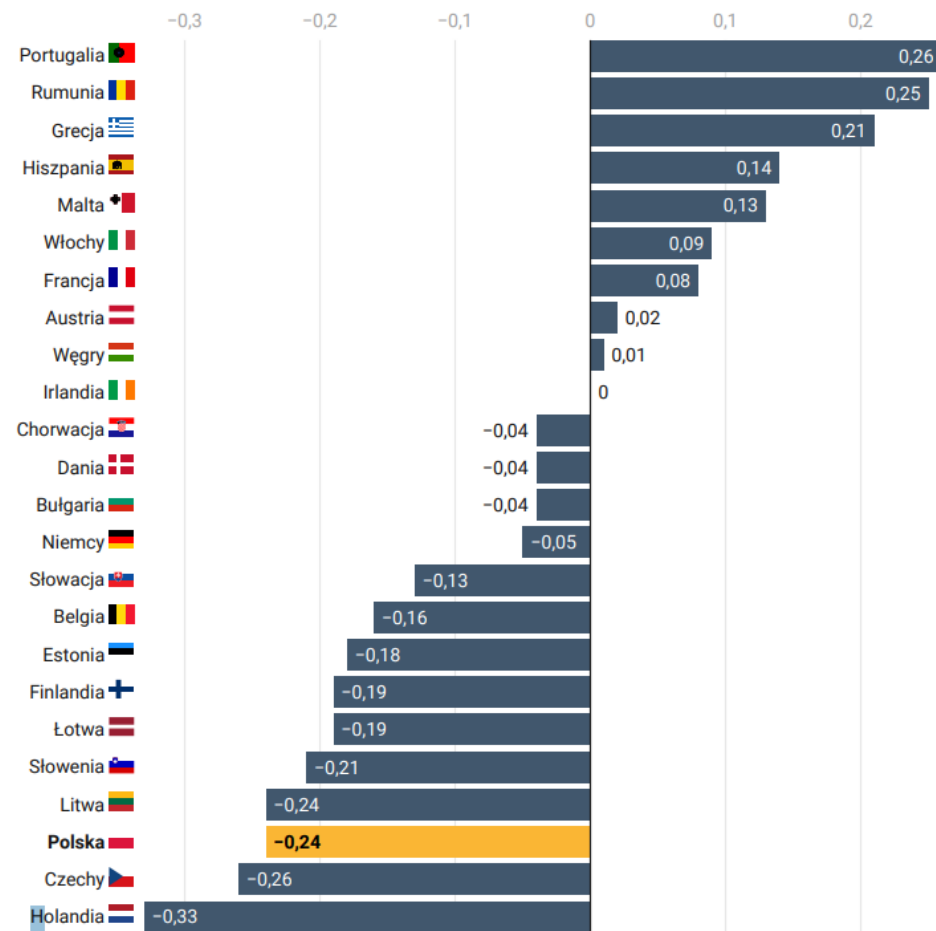

Źródło: OCED
(PISA 2018)

Coś jest nie tak z uczniami, czy może ze szkołą?

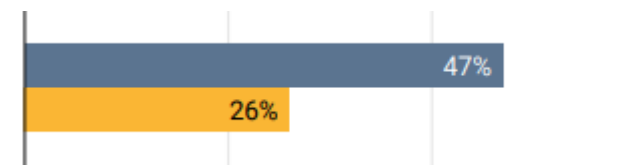
Wykres 2. Ciekawość wśród piętnastolatków – porównanie wyników w krajach Unii Europejskiej

Zestawienie średnich dla skali ciekawości w krajach Unii Europejskiej

Uwielbiam uczyć się nowych rzeczy w szkole

Kraje UE Polska

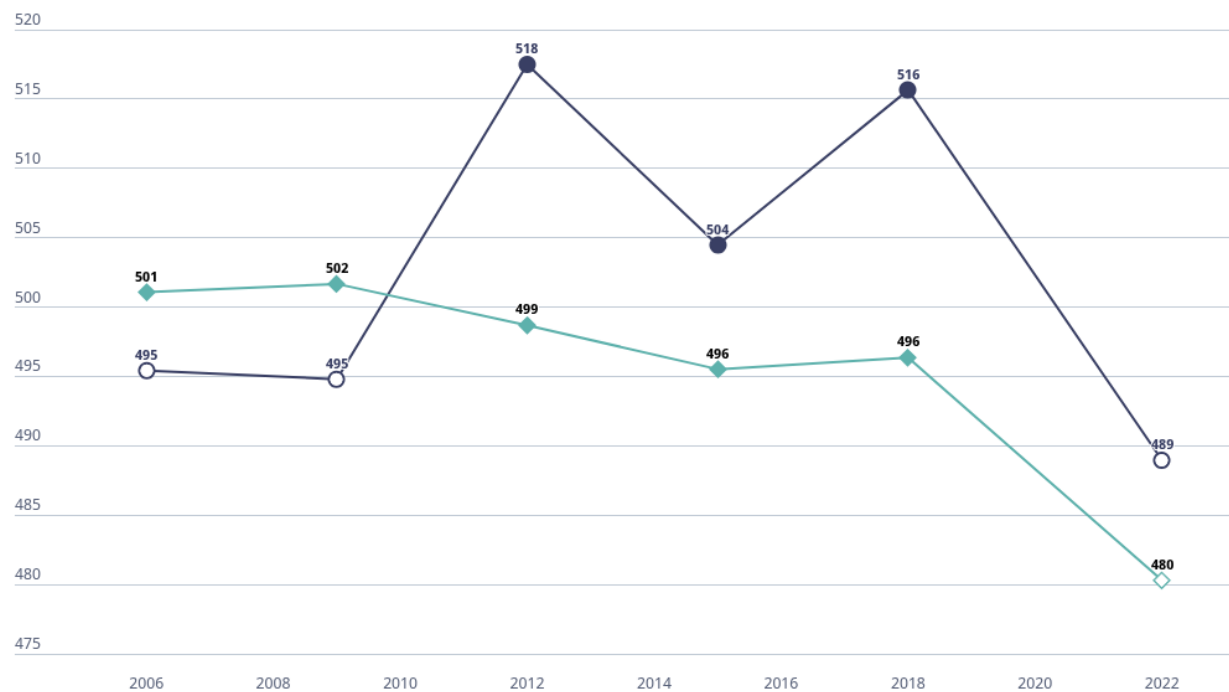
Źródło: Dowbor (na podstawie PISA 2022), IBE 2026

Jeśli jest tak dobrze, jak pokazują wyniki PISA....

Average proficiency in mathematics

PISA score points

○ Poland ◆ OECD Average (23 countries)

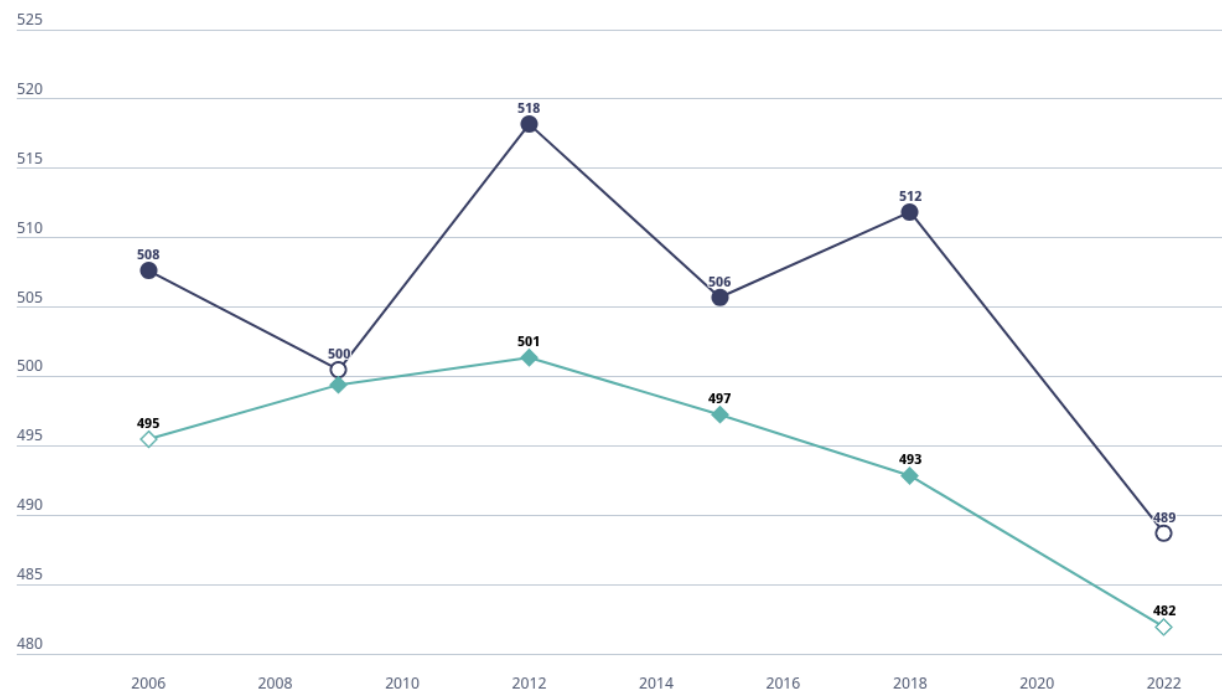
Source: OECD, PISA 2022 Database, Table I.B1.5.5, <https://stat.link/wh9d4z>.

© OECD

Average proficiency in reading

PISA score points

○ Poland ◆ OECD Average (23 countries)

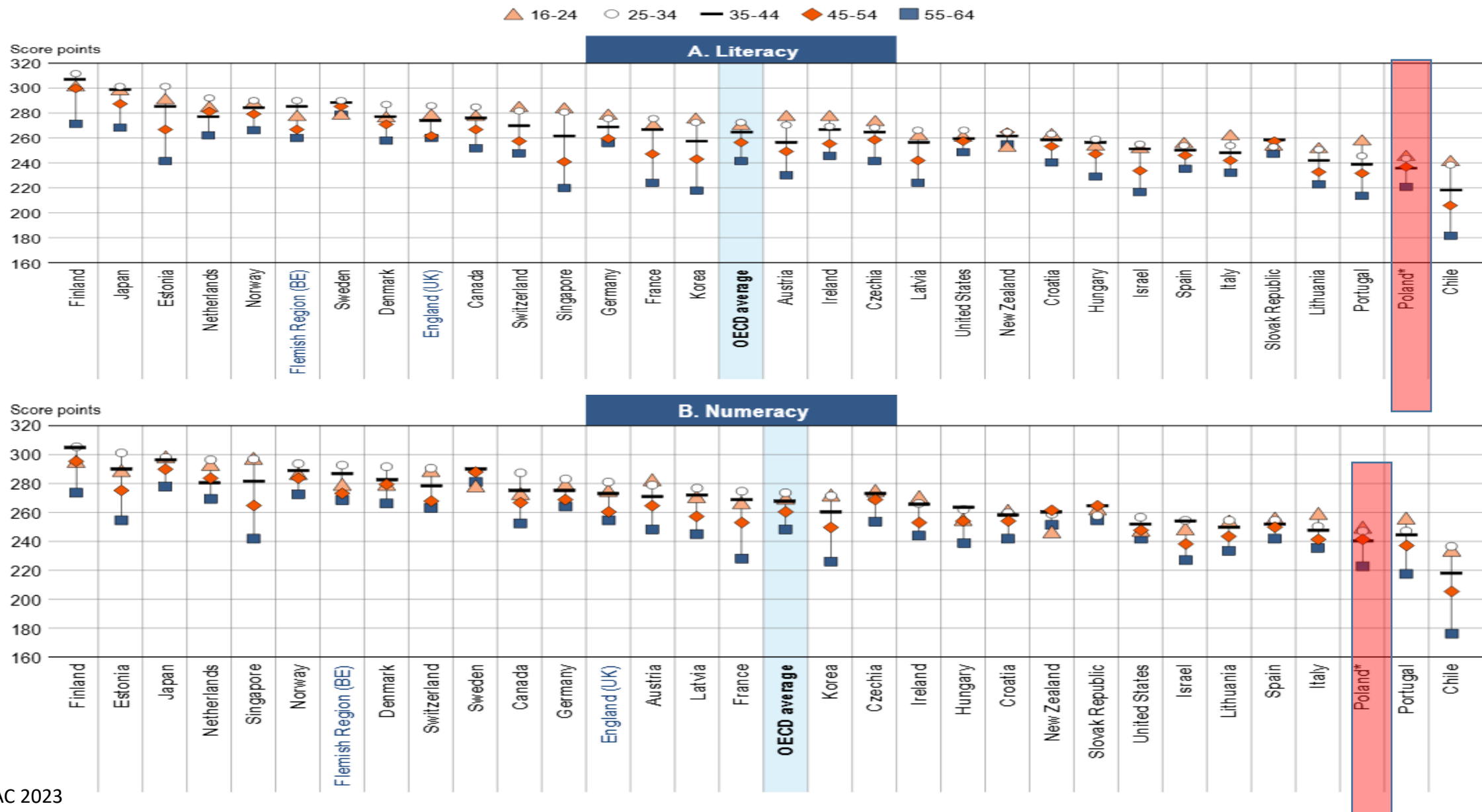

Source: OECD, PISA 2022 Database, Table I.B1.5.4, <https://stat.link/wh9d4z>.

© OECD

Źródło: OECD PISA

...to dlaczego jest tak źle, jak pokazują wyniki PIAAC?

Źródło: OECD PIAAC 2023

Polska szkoła – elementy diagnozy

- Nasz sukces jest widoczny na trzech polach: modernizacyjnym, organizacyjnym i imitacyjnym
- Polska szkoła tkwi mocno w paradygmacie ZZZ, mimo dwóch globalnych rewolucji społecznych XXI wieku – Internetu oraz AI
- Podporządkowaliśmy edukację egzaminom i innym rytuałom przejścia, zaniedbując rozwój i kreatywność
- Tkwimy w pułapce cyklu politycznego. Im bardziej ambitni są poprzednicy, tym gorliwiej następcy niszczą ich dorobek
- Wiemy jaki powinien być nowoczesny nauczyciel, ale niewiele robimy żeby takich nauczycieli kształcić
- Młodzież w Polsce naprawdę nie lubi szkoły.

(Niektóre) wyzwania przed edukacją w Polsce

- Przejście od paradygmatu ZZZ do „szkoły bez klucza”
- Określenie zagadnień, które mogą być przedmiotem ponadpartyjnej zgody
- Głęboka refleksja nad pomiarem efektów kształcenia. Edukacja jako maraton (najlepiej sztafeta), a nie seria sprintów. Matura to nie meta
- Szkoła w której uczeń czuje się u siebie
- Nauczyciel - nowy zawód na nowe czasy
- Finansowanie oświaty - czas na standardy

Dziękuję